

Konfederacja barska w Wadowicach

Dnia 29 lutego 1768 roku w Barze doszło do związania konfederacji. Marszałkiem obrany został Michał Krasieński, podkomorzy róžański, marszałkiem związku wojskowego – Józef Pułaski, starosta warecki, sekretarzem - Jacek Rola Kochański. Celem konfederacji była walka przeciw Rosji, królowi i reformom. Konfederacja była ruchem skomplikowanym. Z jednej strony była to walka o utrzymanie zagrożonej niepodległości, z drugiej dążenie do zachowania złotej wolności szlacheckiej. Konfederaci oczekiwali pomocy od Turcji i Francji. Przeciwno konfederatom wyruszyły wojska rosyjskie i pułki królewskie pod dowództwem Ksawerego Branickiego. Rozpoczęła się wtedy w Polsce wojna domowa.

21 czerwca 1768 roku doszło do jej zawiązania w Krakowie. Marszałkiem konfederacji w województwie krakowskim został Michał Czarnocki, stolnik ziemi sężyckiej. W tym samym dniu wydany został akt zawiązania konfederacji krakowskiej w której krakowianie całkowicie poparli program związku barskiego¹.

Dla powiększenia sił konfederackich marszałek krakowski 25 czerwca 1768 roku wystosował uniwersał dla księstw zatorskiego i oświęcimskiego². Uniwersał ten nakazał wpisać do ksiąg miejskich wadowickich dnia 3 lipca 1768 roku, bliżej nieokreślony oddział konfederatów krakowskich³.

Na apel M. Czarnockiego nie pozostało głuche księstwo zatorskie i oświęcimskie. 15 lipca 1768 roku w Kętach zgłosiły one akces do konfederacji. Marszałkiem konfederacji został Maciej Bobrowski, który do pomocy otrzymał konsyliarzy: Jana Starowiejskiego, podstolica latyczowskiego i Kazimierza Lgockiego, wojskiego mniejszego księstwa zatorskiego i oświęcimskiego. Do konfederacji akces zgłosił wójt wadowicki – Damian Biberstein Starowiejski⁴.

W lipcu 1768 roku – jak wspominaliśmy – w mieście przebywały wojska konfederackie, którym miasto zapewniło kwatery i dostarczyło furazę⁵. Konfederaci wzięli udział w obronie Krakowa w lipcu i sierpniu 1768 roku. Nie zdołano jednak obronić miasta, które 17 sierpnia zostało zajęte przez Rosjan.

Wydatki Wadowic na konfederatów musiały być wysokie skoro w sierpniu 1768 roku podnosiły się skargi mieszkańców na burmistrza Józefa Gustkiewicza, że „zakłada konfederację”⁶. Burmistrz w związku z tym chciał zrezygnować ze swojego urzędu na co jednak miasto się nie zgodziło⁷. Wkrótce mieszkańcy zaaprobowali wydatki na cele konfederacji⁸. Pomimo tego nie ustawały narzekania na różne obciążenia związane z przemarszem wojsk konfederackich.

Upadek konfederacji krakowskiej nie oznaczał jej upadku w ogóle. Po paromiesięcznej przerwie bowiem wznowiła działalność, a jej główny ośrodek administracyjno-gospodarczy znajdował się w obozie pod Muszynką na Sądecczyźnie⁹.

Tutaj 17 kwietnia 1769 roku doszło do elekcji marszałków konfederackich: Joachima na Witkowicach Czerny Schwarzenberga, generała majora wojsk Rzeczy-

pospolitej, marszałka krakowskiego, Tomasza Wilkońskiego, marszałka księstwa zatorskiego i oświęcimskiego, hrabiego Rafała Tarnowskiego, marszałka sandmierskiego i stężyckiego oraz Ignacego Potockiego – marszałka sanockiego. Zostały spisane akta konfederacji województw w których wyliczono wszystkie bezprawia dokonane przez Katarzynę II i jej posła Repnina. Następnie akta elekcji wymieniały konsyliarzy dodanych marszałkom do pomocy i określały kompetencje marszałków¹⁰. Marszałkowie wydawali uniwersały do swoich województw i ziem w których domagali się różnorodnych podatków i ludzi wyposażonych w mundur, broń i konia. Do podstawowych podatków należały: pogłównne, hiberna i czopowe w zwykłej wysokości, a często i duplikaty. Wszystkie nałożone podatki miały być odwiezione z Wadowic do kasy konfederackiej znajdującej się w Białej¹¹.

Jak już wspomnieliśmy – marszałkiem księstw zatorskiego i oświęcimskiego został Tomasz Wilkoński. Zadaniem jego było dostarczenie ludzi, pieniędzy i żywności dla konfederacji. W tym celu zwołał on z końcem 1769 r. specjalną komisję dla obliczania danin w pieniądzu i żywności na rzecz konfederacji. Dokonał on też weryfikacji kwitów konfederackich¹².

Mieszkańcy Wadowic nie zalegali z płaceniem podatków, gdyż jak pisał T. Klima, w aktach wadowickich nie było wzmianek o przymusowym ściąganiu podatków¹³. Niemniej jednak miasto borykało się z kłopotami finansowymi, gdyż nie zawsze mogło podolać podatkom zwyczajnym, a zwłaszcza duplikatom. W 1769 roku Wadowice musiały zaciągnąć dług u zamożniejszych mieszczan na podatki i furaz dla żołnierzy. Dług ten wynosił w 1769 roku 50 czerwonych zł, a w 1770 roku już 2000 złp. Na ten cel sprzedano również rolę miejską za 30 złp¹⁴.

Aby podolać obciążeniom podatkowym mieszczanie sprzedawali swoje domy i ziemię¹⁵. Oprócz podatków miasto musiało również starać się o żywność i miejsca zakwaterowania dla żołnierzy konfederackich jak też obrok dla koni.

Wadowice musiały również dostarczać podwód¹⁶ konfederatom¹⁷. W 1769 roku przechodząc przez miasto wojsko konfederackie zabrało mieszczanom 17 koni z uprzężą i parę wozów, za co miasto zapłaciło 458 złp.

Przygotowując twierdzę lanckorońską do obrony przed Rosjanami konfederaci zażądali od miasta:

owsa korcy	1600	masła fasek	40
siana wozów	400	drobiu kóp	10
żyta korcy	30	gorzałki beczek	10
jęczmienia korcy	30	piwa beczek	10 ¹⁸
wieprzów	40		

Ponadto miasto miało w lutym 1770 roku dostawić do Kęt 5 ludzi z końmi, a w 1771 roku żądano dostarczenia 100 ludzi do forticy lanckorońskiej wraz z wysokimi furazami¹⁹. Obciążenia te były zbyt wysokie, dlatego też miasto prosiło o zmniejszenie wspomnianych ciężarów. Władze konfederackie uwzględniły jedynie prośbę dotyczącą furazów²⁰.

Miasto musiało również odebrać ze skarbu 150 beczek soli „konfederackiej” i zapłacić za nią 2000 złp. I to obciążenie było dla Wadowic duże, ponieważ możliwości finansowe mieszczan pozwalały na odebranie jedynie 70 beczek. W tym celu

wysłano do Wieliczki radcę i ławnika²¹.

Oprócz konfederatów przez miasto przechodziły wojska rosyjskie i królewskie, które również podatkami obciążały mieszkańców Wadowic²². Wadowiczanie wzięli również udział w walkach konfederatów z Rosjanami pod Lanckoroną 22 czerwca 1771 roku. Bitwa ta zakończyła się klęską konfederatów.

W czasie konfederacji barskiej 1768-1772 choć w Wadowicach nie stoczono walk, to przemasze wojsk konfederackich, rosyjskich i królewskich spowodowały znaczne zubożenie miasta. Przez Wadowice przechodziły wojska konfederackie dowodzone przez Józefa Bierzyńskiego – marszałka sieradzkiego²³ oraz Kazimierza Pułaskiego – marszałka łomżyńskiego,²⁴ jak również oddział oficera francuskiego Thesbyeego, po nieudanej próbie ponownego opanowania Krakowa przez konfederatów w 1769 roku²⁵.

Po pierwszym rozbiórce w 1772 roku Wadowice znalazły się w zaborze austriackim.²⁶

Przypisy

¹ S. Morawski, Materiały do konfederacji barskiej, r. 1767-1768, Lwów 1851, s. 162-170. Akt zawiązania konfederacji województwa krakowskiego dnia 21 VI 1768 r. wydany w Krakowie.

² Uniwersał o konfederacji województwa krakowskiego, tudzież księstwa zatorskiego i oświęcimskiego (w:) Akta do konfederacji r. 1768 województwa krakowskiego, a zwłaszcza księstw oświęcimskiego i zatorskiego, wyd. T. Klima, Wadowice 1903, s. 3.

³ Tamże, s. 3.

⁴ Przystąpienie do konfederacji barskiej i krakowskiej księstw zatorskiego i oświęcimskiego, tamże, s. 12-14; Biblioteka Jagiellońska w Krakowie, rkps 7511, k. 64 i n; W. Konopczyński, Konfederacja barska, t. 1, Warszawa 1936, s. 82. Zob. też: A. Nowakowski, dzieje ustroju i prawa księstw oświęcimskiego i zatorskiego, Białystok 1988, s. 236-237; tenże, Ustrój Wadowic w dawnej Polsce (w:) Królewskie wolne miasto Wadowice. Studia z dziejów i ustroju miasta, Warszawa 1994, s. 37.

⁵ Furaż – pasza, obrok dla koni wojskowych.

⁶ W. Konopczyński tak pisze na ten temat: „Wadowice stękają na swego burmistrza Gustkiewicza, że <<zakłada konfederację>> ale potem pod naciskiem <<zwierzchności nakazanej>> uchwalają podatki i zsytki <<pro publico bono>> na obronę wiary i wolności”. W. Konopczyński, j. w., t. II, Warszawa 1938, s. 393.

⁷ Akta do konfederacji r. 1768... s. 5.

⁸ Tamże, s. 5.

⁹ A. Wasiak, Konfederacja barska na Sądecczyźnie, Nowy Sącz 1994.

¹⁰ Tamże, s. 60.

¹¹ Akta do konfederacji r. 1768... s. 5.

¹² Tamże, s. 4.

¹³ Tamże, s. 5.

¹⁴ Tamże, s. 5.

¹⁵ Tamże, s. 5.

¹⁶ *Podwoda – furmanka z zaprzęgiem zwykle dawna władzom do podwiezienia kogo lub czego*. Mały Słownik Języka Polskiego pod red. S. Skorupki, H. Auderskiej, Z. Łempickiej, Warszawa 1969, s. 586.

¹⁷ Akta do konfederacji r. 1768... s. 6.

¹⁸ Tamże, s. 6.

¹⁹ Tamże, s. 7.

²⁰ Tamże, s. 7.

²¹ Tamże, s. 7.

²² Tamże, s. 7.

²³ Tamże, s. 37.

²⁴ Zob.: Dorzecze Górnej Wisły i Sanu jako teren wojny konfederackiej (w:) W. Konopczyński, Kazimierz Pułaski, Kraków 1931 (mapa).

²⁵ J. Krasicka, Kraków i ziemia krakowska wobec konfederacji barskiej, Kraków 1929, s. 76.

²⁶ Miasta polskie w tysiącleciu, t. 1, Wrocław-Warszawa-Kraków, s. 675.